

СУЧАСНІ ІГРОВІ ФОРМИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Надія Вахняк, Ольга Негрій

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

Автори звертають увагу на одне з актуальних питань сьогодення, що стоїть перед вихователями дошкільних закладів – виховання в дітей дошкільного віку емоційно-ціннісного й відповідального ставлення до довкілля, формування в них екологічно-доцільної поведінки. Проаналізовано проблеми використання ігрових форм в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. Визначено види ігор і особливості їх використання в ході реалізації завдань екологічного виховання в дошкільному закладі освіти. Наведено різні підходи до класифікації ігор, які використовуються педагогами для формування екологічної культури дошкільників. Автори твердять, що правильно організована ігрова діяльність дає змогу домогтися найповнішого самовираження вихованців, активності їхніх дій, які узгоджуються з загальноприйнятими нормами та правилами пізнання природи рідного краю.

Ключові слова:

екологічне виховання; діти дошкільного віку; педагог; ігрові форми; гра.

Аннотация:

Вахняк Надежда, Негрий Ольга. Современные игровые формы в экологическом воспитании детей.

Авторы обращают внимание на один из актуальных вопросов современности, который стоит перед воспитателями дошкольных учреждений – воспитание у детей дошкольного возраста эмоционально-ценностного и ответственного отношения к окружающей среде, формирование у них экологически целесообразного поведения. Проанализированы проблемы использования игровых форм в экологическом воспитании детей дошкольного возраста. Определены виды игр и особенности их использования при реализации задач экологического воспитания в дошкольном учреждении образования. Показаны различные подходы к классификации игр, которые используются педагогами для формирования экологической культуры дошкольников. Авторы утверждают, что правильно организованная игровая деятельность позволяет добиться самого полного самовыражения воспитанников, активности их действий, согласованных с общепринятыми устоявшимися нормами и правилами познания природы родного края.

Ключевые слова:

экологическое воспитание; дети дошкольного возраста; педагог; игровые подходы; игра.

Resume:

Vakhniak Nadiia, Nehrii Olha. The modern game-based forms in children's ecology education.

The authors draw attention to one of the important issues facing the teachers at preschool institutions, that is development of emotional-value and responsible attitude of preschoolers to the natural environment, forming environmentally friendly behavior in them. The problems of using game-based forms in ecological education of preschool children have been analyzed. The types of games and specificity of their use in the implementation of tasks of ecological education in preschool educational institution have been determined. The article shows different approaches to the classification of games, which are used by teachers for the formation of ecological culture of preschool children. The authors argue that well-organized game-based activity allows to achieve the full expression of pupils, activity of their actions that agree with the accepted established norms and rules of knowledge of the native land nature.

Key words:

ecology education, children of preschool age, teacher, game-based forms, game.

Постановка проблеми. Екологічна ситуація в Україні, що виникла як результат техногенного підходу до розуміння зв'язків людини з природою, змушує серйозно замислитися над майбутнім Землі й людства, змінити ставлення кожної людини до природного середовища. Проблема екологізації людства ще ніколи не стояла так гостро, як у наш час. Кожна сучасна людина має усвідомити, що проблеми взаємовідносин людства й навколишнього середовища можуть бути розв'язані лише за умови комплексного підходу до проблеми, системності, спрямованості на формування екологічної вихованості, починаючи з раннього дошкільного віку.

На значущості екологічного виховання в дітей дошкільного віку наголошено в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, у Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції дошкільного виховання в Україні, Національній доктрині розвитку освіти та інших нормативних документах, у яких чітко окреслені базові засади й визначені принципи екологічної освіти дошкільників.

У межах нашого дослідження особливої актуальності набуває питання формування

екологічного виховання, екологічного світобачення, підвищення екологічної культури в дітей дошкільного віку в контексті ігрових форм, оскільки в становленні екологічної свідомості дитини особливе місце належить ігровій діяльності.

Саме гра є підґрунтям мислення, де зміцнюються розумові сили, конкретизуються знання, формуються чіткі уявлення про цінність довкілля, його надзвичайне значення для життя людини, розвивається екологічна свідомість дитини й виховується любов до природи рідного краю. Загальновідомо, що гра – провідний вид діяльності дошкільника. Це чарівна скарбничка, за допомогою якої дитину можна навчити спостерігати, мислити, розуміти, творити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичний екскурс засвідчує цікаві погляди на ігрові форми в педагогічних теоріях педагогів минулого, зокрема С. Водовозової, Я. Коменського, А. Макаренка, Ж.-Ж. Руссо, С. Русової, Й. Г. Песталоцці, В. Сухомлинського, Є. Тихеевої, К. Ушинського та ін. Слушним, на нашу думку, є твердження видатного педагога В. Сухомлинського, який зазначав, що природа є «вічним джерелом

думки» й добрих почуттів дитини. Завдання педагога – не тільки ознайомлювати дітей з навколишнім середовищем, рослинним і тваринним світом, а й забезпечити новий підхід до розв’язання екологічної проблеми. На думку іншого відомого педагога – А. Макаренка, гра має важливе значення в житті дитини, а особливо в екологічному вихованні дошкільника. Він підкреслював, що гра – це могутній виховний засіб, активна форма пізнання живої та неживої природи [8].

У наукових дослідженнях різного рівня є чимало різних підходів до класифікації дитячих ігор (Ю. Аркін, Л. Артемова, К. Грос, Д. Ельконін, О. Леонтєв, П. Ф. Лесгафт, С. Новосьолова, О. Сорокіна, О. Усова та ін.). Так, наприклад, О. Леонтєв класифікує ігри за їх походженням, виділяючи серед них конструктивні, ситуативні, традиційні, функціональні й кордонні. Ю. Аркін пропонує іншу класифікацію ігор. Він ілюструє етапи розвитку гри, розкриває ігри від нечисленних до численних; від безсюжетних до сюжетних; від нестійких угруповань до стійких; від відображення подій особистого життя до відображення подій суспільного життя [2].

Так, наприклад, у вітчизняній дошкільній педагогіці є класифікація дитячих ігор, що базується на самостійності й творчості дітей у грі. Одним з перших, хто підійшов за таким принципом до класифікації дитячих ігор, був П. Ф. Лесгафт. На його думку, дошкільний вік – це період імітації нових вражень і їх осмислення шляхом розумового подання. Дитина в старшому дошкільному віці прагне до відображення й осмислення вражень від навколишнього середовища, задовольняє свої потреби в іграх, які за змістом імітаційні, а за організацією – самостійні, без додаткової допомоги з боку дорослих. Отже, беручи до уваги вищезазначене, можемо констатувати, що П. Ф. Лесгафт поділив дитячі ігри на дві групи: імітаційні, тобто наслідувальні, й рухливі (ігри з правилами) [2].

Проведений нами аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дав змогу виділити класифікацію дитячих ігор, розроблену дослідницею С. Л. Новосьоловою, яка визначила три групи ігор:

- ігри, що виникають за ініціативою дітей – це самостійні ігри (гра-експеримент), самостійні сюжетні ігри (сюжетно-рольові, сюжетно-відображувальні, режисерські, театралізовані);

- ігри, що виникають за ініціативою дорослих: навчальні ігри (ігри-забави, ігри-розваги, інтелектуальні, святково-карнавальні, театральні-постановчі);

- ігри, які беруть свій початок з народних традицій, що можуть виникнути за ініціативою

як дорослих, так і дітей старшого дошкільного віку: традиційні або народні (що належать до навчальних ігор та ігор під час дозвілля) [2].

Заслужують на увагу й сучасні наукові доробки А. Бондаренка, Г. Григоренко, Р. Жуковської, Ю. Косенко, Н. Луцан, Т. Маркової, Д. Менджеричької, Н. Михайленко, Г. Швайко, Л. Шейко та ін., у яких розглянуті проблеми ігрової діяльності дітей. Спираючись на дослідження названих авторів, ігри можна класифікувати так:

- за метою і формою (навчальні, розважальні, рухливі, ігри-забави, ігри-небувальщини, ігри-заняття, ігри з правилами, музично-дидактичні, хороводні, народні, етнографічні);

- за змістом (дидактичні, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, ігри за літературними сюжетами, режисерські, мовленнєві, театралізовані, спортивні);

- за використанням дидактичного матеріалу (ігри на наочній основі (ігри з предметами, іграшками, картинками, музичними інструментами, лото, доміно, настільно-друковані ігри тощо), словесні й вербальні ігри;

- за способом організації (колективні, групові, індивідуальні, парні, творчі, ініціативні, самостійні, стимульовані) [5].

На сьогодні, з огляду на специфіку проблеми дослідження, ігрові форми роботи в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою детально розглянуті в численних працях таких авторів, як О. Білан, О. Грошовенко, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, Ю. Олійник, З. Плохій, Н. Рижова, Л. Согур та багатьох інших. На їхню думку, гра в екологічному вихованні забезпечує успіх ненав’язливого оволодіння нормами та правилами поведінки в природі, дає можливість корекції мотиваційної сфери, забезпечує ефективність пізнавальних процесів, створює умови для реалізації поведінкової діяльності [3; 4; 8].

Ураховуючи все розмаїття досліджень, які присвячені проблемі сучасних ігрових форм екологічного виховання дошкільників, слід зазначити, що ігрові форми наразі розкриті ще не в повному обсязі й потребують практичної розробленості специфіки їх використання.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні й теоретичному аналізі сучасних ігрових форм екологічного виховання дітей дошкільного віку, у визначенні видів ігор та особливостей їх використання в процесі реалізації завдань екологічного виховання в дошкільному закладі освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з вимогами й рекомендаціями, затвердженими Міністерством освіти і науки

Україні, екологічне виховання дитини-дошкільника відіграє в розвитку малят важливу роль, стає більш змістовним і набуває більшого обсягу та якісно нового рівня. На нашу думку, розв'язання цієї проблеми криється в ігрових формах екологічного виховання. Інакше кажучи, як зазначає К. Ушинський, необхідно зробити серйозне навчання цікавим, оскільки це є одним з найважливіших завдань навчання [8, с. 193]. Загальновідомо, що гра в дошкільному віці є провідним видом діяльності, у якій дитина найбільше задовольняє свої потреби й найповніше розкривається сама. Слушним, на нашу думку, є твердження Л. Венгера про те, що пропущене через гру діти засвоюють не так, як те, про що вони тільки чули від дорослих або за чим спостерігали самі [2].

Ігри дарують малятам задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють усвідомленню дітьми важливості бережливого, дбайливого підходу до навколишнього світу, тобто формуванню в них екологічно-доцільної поведінки. Тому вкрай важливо в розробці ігрових форм екологічної спрямованості максимально використовувати їх можливості. Вихователь повинен передусім пам'ятати про те, що гра повинна: впливати на розвиток

емоційно-чуттєвої сфери; пробуджувати позитивні емоції, переживання; ігрова ситуація має забезпечувати розуміння взаємозалежностей, що наявні в природі; підкреслювати її самоцінність і універсальність; породжувати дбайливе ставлення до всього живого, прагнення надавати посильну допомогу дорослим в опікуванні природним середовищем і засуджувати негативні вчинки, які завдають шкоди довкіллю.

Наведемо структурні компоненти ігрової форми:

– ігрова модель, що визначає рамки гри і є її вихідною базою, тобто в її основу покладено вид гри;

– спосіб організації навчання або правила організації гри й навчання, що визначають тип гри;

– характер навчально-пізнавальної діяльності, що визначає клас гри [5, с. 243].

Отже, виходячи з вищесказаного, констатуємо, що ігрова форма – це спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності дошкільників на основі ігрової моделі.

На підставі аналізу літературних джерел виокремлюємо такі види ігор з екологічного виховання дошкільників:

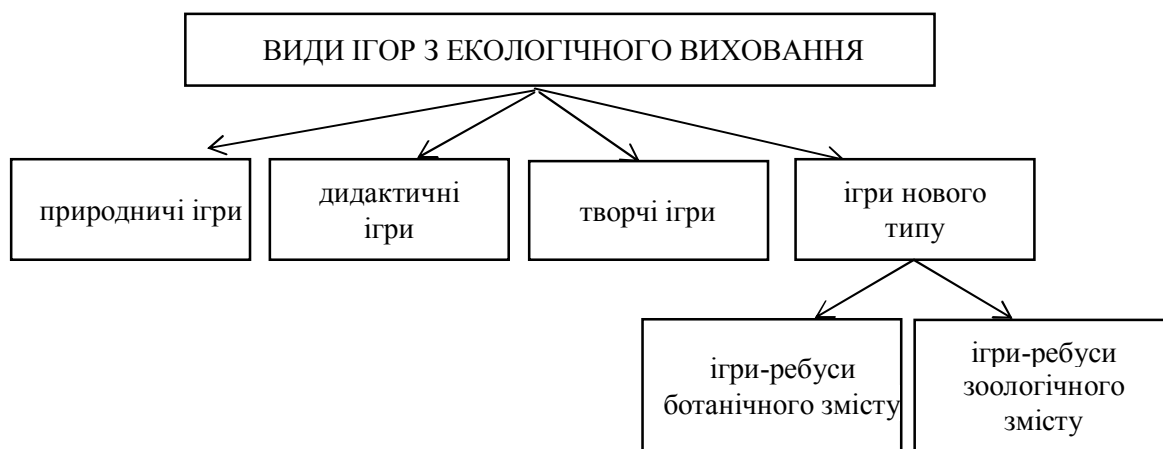

Рис. 1. Структурна блок-схема «Види ігор з екологічного виховання»

Сьогодні для екологічного виховання дошкільників потрібні ігри нового типу – кросворди, ребуси, головоломки, чайнворди (ботанічного й зоологічного змісту), які б моделювали творчість дітей і забезпечували умови для вдосконалення їх інтелекту. Такі ігри сприяють розвитку слухового й зорового аналізаторів і активному логічному мисленню дітей, умінню шукати залежності й закономірності як приховані, так і очевидні, що наявні в природі, класифікувати й систематизувати об'єкти живої та неживої природи, комбінувати й моделювати їх, прогнозуючи кінцевий результат. Так, наприклад

«Мешканці річок», «Екологічний ланцюжок», «Що в них спільного?», «Коли це буває?», «Склади сузір'я», «Пригоди маленької Зірочки», «Хто де живе?», «Хто літає, стрибає, плаває?», «Подорож лісовою стежкою», «Збери лікарські рослини рідного краю», «Людина і природа», «Хто є хто?» та багато інших. Названі ігри мають глибоку пізнавально-виховну основу.

Усі вони різноманітні, проте об'єднані однією назвою й однією метою, тому що виходять зі спільної ідеї – неподільної єдності живої природи, незалежно від конкретних умов її існування. Н. Лисенко такі ігри радить об'єднати

на основі спільних, властивих тільки їм особливостей :

- кожна гра є комплексом завдань, які дитина виконує за допомогою різних картинок, в основі яких – принцип парності;

- завдання подаються в різній формі – у вигляді моделі, малюнка, письмової інструкції;

- завдання розташовуються в порядку їх ускладнення : назва, зовнішній вигляд, умови існування, засоби й способи живлення (для рослин – потреба в екологічних факторах), граматичні завдання зі звукоаналізом слова-назви, математичні завдання на лічбу голосних і приголосних звуків, складів;

- до завдання входять вправи різної складності – від готових зразків-відповідей до варіантів повної самостійності в пошуках відповідей, посильних старшому дошкільному віку;

- пошук відповідей постає перед ними не в абстрактній формі, а у вигляді малюнка чи написаного слова-назви;

- більшість ігор не вичерпується одним варіантом відповіді, а припускає їх широку різноманітність у межах основних понять, якими оволодівають діти;

- ігри-ребуси дають змогу кожній дитині самостійно шукати шляхи виконання завдань відповідно до можливостей, постійно удосконалюючи їх [5, с. 232].

Ігри-ребуси слід розв'язувати так:

- якщо в ребусі зображені коми і стоять вони перед малюнком, то відкидається відповідна кількість перших букв, якщо після малюнка – слід відкинути останні букви;

- якщо потрібно замінити одну літеру іншою, то перша закреслюється, а читається інша;

- якщо літери намальовані одна в одній, то читаємо, додаючи «в».

Особливий інтерес становлять кросворди, головоломки, чайнворди.

Слово «кросворд» англійського походження. Це гра, що полягає в розгадуванні слів. Розв'язуючи кросворди, можна дізнатися, наприклад, які тварини є дикими, а які – свійськими, які тварини живляться тільки рослинами тощо.

Широко застосовуються в дошкільних навчальних закладах і головоломки – це цікаві вправи, для виконання яких потрібні кмітливість і відповідні знання. Наприклад, потрібно вписати в клітинки назви найпоширеніших овочевих рослин, використавши малюнки. «Чайнворд» – це ще одне слово англійського походження, що в перекладі означає – «ланцюг слів». Відгадуючи чайнворд, діти послідовно заповнюють порожні клітинки буквами відгаданого слова так, щоб кінцева буква попереднього слова була першою в наступному.

Оскільки не всі діти вміють писати, то вони не вписують слова, а складають їх з літер розрізної абетки або з літер для магнітної дошки.

Отже, як бачимо, грати в такі ігри можна як індивідуально, так і з групою дітей.

Не варто залишати поза увагою й настільно-друковані ігри. Вони мають виняткове значення для екологічного виховання дошкільників. Це ігри з кольоровими таблицями, доміно, карти. Наприклад, «Лото малятам», «Лісові й лугові квіти», «Ботанічні піжмурки», «На прогулянці», «Хто де живе?», «Свійські тварини», «Зоологічне лото» тощо.

Правильно організовані екологічні ігри дають змогу педагогові дошкільного навчального закладу домогтися якнайповнішого самовираження вихованців, активізувати їхні дії, які узгоджуються з загальноприйнятими нормами та правилами пізнання навколишньої природи, систематизувати й закріпити знання [1].

Наголосимо, що для виконання завдань з екологічного виховання в дошкільному закладі використовуються й традиційні ігри, зокрема такі, як будівельно-конструктивні, творчі рольові, дидактичні й рухливі.

Найповніше завданню формування екологічного виховання дітей дошкільного віку відповідає дидактична гра. Дидактичну гру як універсальний засіб використовує вихователь у всіх видах і формах діяльності.

У своїх працях О. Усова називає гру великою знахідкою як навчального засобу. З цього приводу вона зауважує, що «необхідно шукати можливості побудови таких дидактичних ігор, у яких були б добре виражені елементи прямого навчання. Важливо насичувати ігри новими знаннями» [7, с. 35].

Зупинимось детальніше на дидактичних іграх, більшість з яких спрямовані на узагальнення знань, їх систематизацію. Саме тому необхідно використовувати такі ігри для діагностування рівня засвоєння дітьми знань про природу. Граючись, дитина зосереджує увагу на правилах гри, учиться слухати й відповідати; виконуючи завдання, – думає, пригадує, ухвалює рішення. Усе це сприяє розвитку психічних процесів – уваги, мислення, пам'яті, мови. Крім того, дидактичні ігри доцільно поєднувати з іншими методами навчання.

В ознайомленні з природою використовуються такі види дидактичних ігор: з природними матеріалами; з картинками (зокрема й настільно-друковані); з іграшками; словесні.

О. Янківська у своїх дослідженнях довела, що використання дидактичних ігор природничого змісту за умови відповідної підготовки дітей

і в певній системі дає змогу формувати в них міцні знання, систематизувати їх, підводити до узагальнень, розвивати мислення, мову [8]. Їх надзвичайно важлива роль полягає в закріпленні природоохоронних уявлень, у пробудженні в дітей бажання робити добро й не порушувати правила поведінки в природі, у формуванні позитивних рис особистості, які виявляються у ставленні до природи як до об'єкта постійної уваги й турботи. Граючись, дитина вчиться в невимушеному, звичайному середовищі.

З позиції нашого дослідження зазначимо, що кількість ігор, за допомогою яких можна формувати знання екологічної спрямованості, обмежена. Специфіка дидактичних ігор полягає в тому, що вони проводяться лише тоді, коли в дітей уже є певні знання. У грі дитина застосовує набуті знання, вони стають дієвими, а отже, закріплюються, стають міцнішими.

Обов'язковою умовою дидактичної гри є зацікавленість дитини, її бажання виконувати відповідні дії й отримувати від цього задоволення.

У процесі дидактичних ігор у дітей виховується вміння уважно слухати й відповідати на запитання, самостійно виконувати поставлене завдання, пригадувати, думати, утримуватися від бажання щось сказати, коли правила гри це забороняють. Усе це сприяє розвитку вольових процесів, мовлення, мислення, уваги, пам'яті. Дидактичні ігри, особливо настільно-друковані, широко застосовуються в повсякденному житті; ними діти можуть вільно користуватися за власним бажанням, а також на заняттях. Дидактичні ігри з іграшками найчастіше використовуються в молодших групах для закріплення назв тварин, їхніх характерних ознак, голосів.

Досить поширеними є словесні дидактичні ігри. Вони проводяться для закріплення знань про певні об'єкти природи, навчання дітей класифікувати, виділяти зв'язки в природі, доводити свою думку, узагальнювати. Для того, щоб дидактична гра досягла мети, необхідно правильно дібрати її, відповідно до віку дітей. Ігрові завдання в іграх мають різний рівень складності.

Успіх у проведенні дидактичної гри, інтерес до неї вникатимуть тільки тоді, коли вихователь проведе відповідну роботу з ознайомлення дітей з тими чи іншими об'єктами природи, а закріплення уявлень про природні об'єкти, систематизація їх ознак відбуватимуться в процесі самої дидактичної гри. При цьому слід пам'ятати, що з дітьми, які не мають відповідних знань, не можна проводити дидактичні ігри.

У дидактичних іграх з природними матеріалами діти оперують реальними природними об'єктами (овочами, фруктами,

листя, квітами тощо), унаслідок чого в них формуються реалістичні уявлення про об'єкти природи.

Одними з найулюбленіших ігор у дітей всіх вікових груп є будівельно-конструктивні ігри з природними матеріалами (піском, водою, глиною, снігом, льодом, листям, плодами тощо) [8, с. 196]. Вони носять сезонний характер. Через гру діти ознайомлюються з властивостями природних матеріалів, способами конструктивного використання їх. У дітей розвивається уява, уміння зосереджуватися, доводити до кінця розпочату справу, співвідносити свої дії з діями інших, домагатися узгодження. Водночас такі ігри сприяють формуванню естетичних почуттів малюка й мають важливе оздоровче значення.

З огляду на специфіку дослідження, розглянемо творчі ігри, які, зазвичай, використовуються як засіб закріплення знань дітей про природу. Для їх успішного проведення слід збагачувати дітей враженнями, надавати допомогу в розгортанні сюжету, проблемних ситуацій. Для цього педагог повинен використовувати художню літературу, наочність, демонструвати аудіо- та відеозаписи тощо. Для творчих ігор вкрай потрібна висока концентрація уваги; здатність довго й захоплено гратися, долати перешкоди. Творчі ігри мають на меті навчити дітей відчувати красу природи рідного краю, захоплюватися нею, вболівати за її долю.

Водночас, велике значення для екологічного виховання дошкільників мають рухливі ігри, які розглядаються як засіб закріплення уявлень дітей про звички, способи пересування, голоси тварин. Багато рухливих ігор, як про це свідчать їх назви – «Кіт і миші», «Пташки й кіт», «Квочка з курчатами», «Совушка-сова», «У ведмеда в борю», «Зайці та вовк», «Гуси-гуси», «Хитра лисиця», «Ведмідь і бджоли» та інші, потребують від дітей наявності відповідних уявлень про спосіб життя, пристосування (наприклад, до безшумного пересування в сови, kota), характер рухів і особливості голосів різних тварин. Тому важливо сформувані їх під час спостережень, перегляду телепередач, кінофільмів, домагатися, щоб під час ігор діти правильно їх передавали в рухах, голосах.

Такі ігри дарують малятам задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють формуванню в них уявлень про живі та неживі об'єкти природи, їх властивості й виховують позитивне ставлення до навколишнього світу.

Наголосимо, що успіх у використанні сучасних ігрових форм залежить від таких умов: гра має бути доступною для дітей певного віку, а її мета такою, щоб її можна було досягнути; гра повинна базуватися на вільній творчості

та самостійній діяльності вихованців у природі; обов'язковим елементом гри має бути її емоційність, адже вона повинна дарувати задоволення, пробуджувати почуття, естетичні переживання від спостереження за красою природи.

Висновки. Використання різноманітних ігрових форм дає змогу педагогові налаштувати дітей на взаємодію з природою, навчити їх ставити себе на місце того чи іншого природного об'єкта, занурюватися в його простір, розв'язувати проблемну ситуацію, активно діяти й самостійно ухвалювати рішення.

Отже, гра – це один з найбільш уживаних методів навчання, оскільки вона уможливує успішне розв'язання освітньо-виховних завдань з екологічного виховання дітей. Ігри ж нового типу потребують особливих зусиль. Вони, з одного боку, моделюють саму творчість дитини, а з іншого – забезпечують умови для вдосконалення інтелекту дошкільника.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні сучасних ігрових форм, що спрямовуються на екологічне виховання дошкільників і здатні забезпечити розвиток і результативність практичної діяльності педагогів дошкільних закладів.

Список використаних джерел

1. Екологічне виховання старших дошкільників / упоряд. В. Л. Сухар. – Х. : Вид-во «Ранок», 2009. – 160 с.
2. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К. : Шк. Світ, 2011. – 128 с.
3. Лисенко Н. В. Еко-око : дошкільник пізнає світ природи. Навчально-методичний посібник / Н. В. Лисенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 352 с.
4. Методика ознайомлення дітей із природою : хрестоматія / укл. Н. М. Горобаха. – Видавничий Дім «Слово», 2012. – 432 с.
5. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / за ред. Г. С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 320 с.
6. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. : О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; наук. керівник акад. А. М.Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 200 с.
7. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / А. П. Усова. – М. : Просвещение, 1976. – 96 с.
8. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. Підручник для педінститутів / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 260 с.

References

1. Sukhar, V. L. (2009). *Environmental education of senior preschool children*. Kharkiv : Ranok. [in Ukrainian]
2. Karasiova, K. V., Pirozhenko, T. I. (2011). *The child's game space*. Kyiv : Shkilnyi svit. [in Ukrainian]
3. Lysenko, N.V. (2015). *Eco-eye : preschooler learns the world of nature*. Kyiv : Slovo. [in Ukrainian]
4. Horopakha, N. M. (2012). *Methods of familiarizing children with nature: reader*. Kyiv : Slovo. [in Ukrainian]
5. Tarasenko, H. S. (2010). *Organization of children's game-based activities in the context of continuity in preschool and primary education*. Kiev: Slovo. [in Ukrainian]
6. Baier, O. M., Batlina, L.V., Bohush, A. M. (2015). *The world of childhood: a comprehensive educational program for preschool education*. Ternopil : Mandrivets. [in Ukrainian]
7. Usova, A.P. (1976). *The role of games in children's education*. Moscow : Prosveshchenie. [in Russian]
8. Yarysheva, N. F. (1993). *Methods of familiarizing children with nature*. Kyiv : Vyshcha shkola. [in Ukrainian]

Рецензент: Фунтікова О.О. – д.пед.н., професор

Відомості про авторів:

Вахняк Надія Вікторівна
nadezhda0@bk.ru

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Негрій Ольга Іванівна

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна
doi: dx.doi.org/нвмдпу.v0i15.1258

Матеріал надійшов до редакції 10.11.2015 р.
Прийнято до друку 11.12.2015 р.